

Obszary metropolitalne we współczesnym środowisku geograficznym

68. Zjazd Polskiego
Towarzystwa Geograficznego
Łódź 2010

Oddział
Łódzki PTG

Wydział Nauk
Geograficznych UL

Tomasz Wites Uniwersytet Warszawski Zakład
Geografii Afryki, Azji i Oceanii 00-324 Warszawa,
ul. Karowa 20 e-mail: T.wites@uw.edu.pl

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI W MIEŚCIE BANDAR SERIBEGAWAN W BRUNEI

Zarys treści. W opracowaniu scharakteryzowano zagospodarowanie przestrzeni w stolicy sultanatu Brunei - mieście Bandar Seri Begawan. Przedstawiono charakterystykę położenia miasta, rozwoju w okresie od jego powstania w 1521 r. do początków XXI w. W drugiej części opracowania dokonano opisu osiedli na wodzie, które stanowią ważną część miasta o zmieniających się funkcjach w ciągu wieków.

Słowa kluczowe: zagospodarowanie przestrzeni, Brunei, Bandar Seri Begawan.

Wprowadzenie

Brunei to jedno z najmniejszych powierzchniowo państw świata (5,8 tys. km²), jednak mimo niewielkiej zajmowanej powierzchni jest to niezwykle interesujące miejsce, m.in. ze względu na środowisko przyrodnicze, występujące tam bogactwa naturalne (ropa naftowa i gaz ziemny) odkryte w wilgotnych lasach równikowych. Obszarem zainteresowania w artykule będzie stolica sultanatu, miasto Bandar Seri Begawan.

Celem opracowania jest scharakteryzowanie miasta pod względem struktury przestrzennej i funkcjonalnej. Miasto Bandar Seri Begawan to niezwykle oryginalny przykład ośrodka stołecznego, jednego z najbogatszych państw świata (na początku XXI w. produkt krajowy brutto *per capita* wynosi ponad 20 tys. dolarów amerykańskich). Społeczeństwo nie płaci podatków, a sfera socjalna jest bardzo rozbudowana. Specyfika gospodarki kraju polega na tym, iż jej podstawą jest wydobycie ropy naftowej i gazu ziemnego.

Obszar badań

Bandar Seri Begawan jest stolicą Brunei, państwa w Azji Południowo-Wschodniej, położonego w północno-wschodniej części wyspy Borneo, Brunei; graniczący z prowincją Sarawak, należącą do Malezji. W 1890 r. obszary w pobliżu miejscowości Limbang (patrz ryc. 1) zostały włączone do Sarawaku administrowanego przez Brytyjczyków, od tamtego okresu terytorium Brunei składa się z dwóch oddzielnych części. Obecnie sultanat pod względem administracyjnym podzielony jest na 4 dystrykty; Belait, Brunei Muara, Temburong, Tutong. Stolica państwa znajduje się w dystrykcie Muara. W 2006 r. w Brunei mieszkało 383 tys. osób, z czego 73% w miastach, usytuowanych głównie na wybrzeżu. Pod względem przyrodniczym stolica położona jest na nizinie nadbrzeżnej, miejscami znacznie zabagnionej (*Visit Brunei-A Kingdom...* 2007).

Bandar Seri Begawan - zmiany zagospodarowania przestrzeni

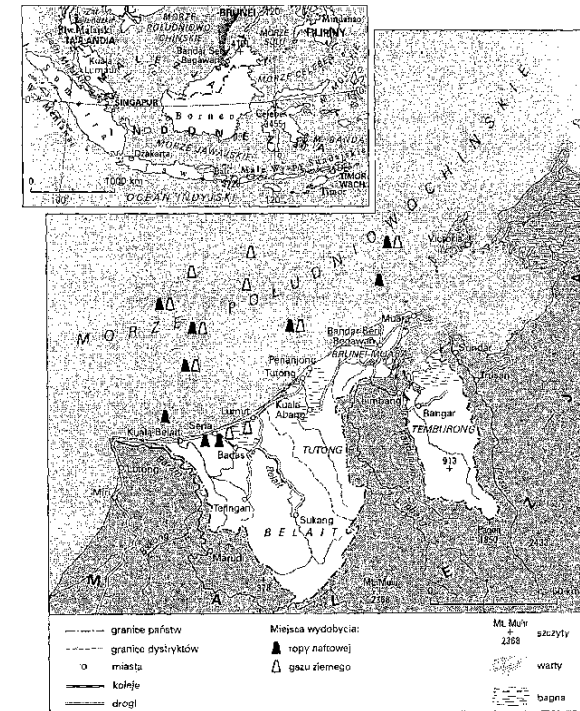
Miasto zostało założone w 1521 r. jako osada holenderska. W początkach XVI w. stolica sultanatu Brunei znana była pod nazwą Kampong Ayer (tak obecnie nazywa się dzielnica miasta). Według relacji Antonio Pigafetty (geografa, podróżnika żyjącego na przełomie XV i XVI w., uczestnika wypraw dookoła świata z F. Magellanem) ówczesna stolica sultanatu Brunei była jednym z ważniejszych miast w Azji Południowo-Wschodniej. Z relacji z 1521 r. wynika, iż mieszkało tam ok. 100 tys. mieszkańców i był to duży ośrodek handlowy (*Explore Brunei* 2006). Miasto w tamtym okresie odwiedzane było przez kupców, rzemieślników i pielgrzymów z całej Azji.

Od XVII w. wraz ze spadkiem znaczenia sultanatu na arenie międzynarodowej rola, jaką odgrywał ośrodek stołeczny była coraz mniej istotna. Doszło do zmniejszenia liczby mieszkańców do ok. 15 tys. w początku XIX w. Do tego okresu był to ważny ośrodek handlu niewolnikami. W latach 1888-1971 miasto było stolicą brytyjskiego protektoratu.

W pierwszej połowie XX w. odkrycie złóż surowcowych w Brunei było ważnym czynnikiem decydującym o rozmieszczeniu ludności. Występowanie zasobnych złóż m.in. w prowincji Belait przyczyniło się do migracji ze stolicy Brunei do zakładanych ośrodków przemysłowych.

Nowy etap rozwoju Brunei przypada na 1931 r., kiedy rozpoczęto eksploatację ropy naftowej, którą odkryto dwa lata wcześniej. Jednak ze względu na utrzymujący się światowy kryzys gospodarczy złoża nie zostały wówczas zagospodarowane (*Brunei Darussalam Business Guide* 2008).

W XX w. ważnym wydarzeniem, które zadecydowało o wielkości i wyglądzie miasta, były wydarzenia II wojny światowej. Miasto zostało wówczas doszczętnie zniszczone, a po zakończeniu działań wojennych odbudowane.

Ryc. 1. Brunei Źródło: T. Wites (2010)

Do 1970 r. stolica sultanatu nazywała się tak samo jak państwo, w którym się znajdowało (Brunei Town). Dopiero od tego okresu nosi nazwę Bandar Seri Begawan. Pierwsza część nazwy - *Bandar* pochodzi od perskiego słowa oznaczającego port. Miasto położone jest nad rzeką Brunei w pobliżu jej ujścia do Morza Południowocchińskiego (patrz ryc. 1).

Według danych ze spisu ludności z 1991 r., w stolicy Brunei żyło 45 867 osób. W 2008 r. w Bandar Seri Begawan zajmującym powierzchnię 100,36 km²

mieszkało 158,1 tys. osób. W stolicy kraju znajdują się ośrodki administracji państwowej, placówki dyplomatyczne i międzynarodowy port lotniczy, znajdują się także liczne osiedla mieszkalne (w tym usytuowane na wodach rzeki Brunei domy na palach) oraz placówki handlowe. Od 1985 r. w stolicy Brunei działa uniwersytet, istnieją także obiekty muzealne. Wśród najważniejszych obiektów muzealnych można wskazać; Muzeum Brunei ze zbiorem egzemplarzy Koranu z różnych części świata, Muzeum Technologii Malezyjskiej, pokazano w nim budowę domów na wodzie. Szczególnym obiektem jest Muzeum Regaliów - można w nim zobaczyć rydwan, w którym dawniej sultan podróżował po kraju (*Explore Brunei* 2006).

W mieście znajdują się meczety, a wśród nich, śnieżnobiały meczet sultana Omara Alego Saifuddiena, ojca obecnego monarchy, obiekt ten to symbol Brunei. Wzniesiono go w 1958 r., a budowa pochłonęła 5 mln dolarów amerykańskich. Kopuła głównego budynku i zwieńczenie minaretu pokryte są trzema milionami płytek z weneckiego złota. Na sztucznej lagunie przed meczetem cumuje kamienna, bogato zdobiona kopia XVI-wiecznej ceremonialnej łodzi królewskiej (*Brunei Darussalam Business Guide* 2008). Stąd sultan w czasie świąt czyta publicznie Koran.

Drugi meczet, to największy w Brunei obiekt sakralny, zwany przez mieszkańców Kiarongiem, poświęcony jest aktualnemu władcy. Meczet został wzniesiony w 1993 r., w 25 rocznicę wstąpienia na tron. Szara kopuła budynku inkrustowana jest złotem. W mieście znajdują się również nieliczne świątynie buddyjskie oraz dwa kościoły chrześcijańskie.

Ważną część przestrzeni miejskiej zajmuje pałac Istana, posiadłość sultana Hassana Ala Bolkiaha, sprawującego władzę od 1967 r. Jego majątek pod koniec XX w. szacowano na ok. 40 mln dolarów amerykańskich, tym samym sultan uważany jest za jednego z najbogatszych ludzi świata. Pałac zajmuje blisko 20 ha powierzchni, więc stolica Brunei słynie z tego, iż znajduje się tam największy na świecie pałac monarszy. Zbudowano go w pierwszej połowie lat 90. XX w. w stylu modernistycznym, kosztował 350 mln dolarów amerykańskich. Ma 1788 pokoi i salę balową na 4 tys. osób. W pałacu mieszka rodzina sultana i 600 służących. Pałac otacza park widoczny tylko z drugiego brzegu rzeki (*Visit Brunei - A Kingdom...* 2007).

Ważną część miasta zajmują tereny przeznaczone pod działalność rekreacyjną. Dla mieszkańców i przyjeźdźców stworzono wiele miejsc umożliwiających wypoczynek nad wodą. W poszczególnych częściach miasta występują liczne, zagospodarowane fragmenty wybrzeża rzeczne oferujące liczne i zróżnicowane atrakcje. W sąsiadujących z plażą wodach jest możliwość uczestniczenia w różnych sportach wodnych.

Rozwija się zagospodarowanie turystyczne. Najbardziej znanym *obickicin* hotelowym w Bandar Seri Begawan jest siedmiogwiazdkowy hotel Empire, gdzie doba w apartamencie królewskim kosztuje ok. 22 tys. dolarów brunejskich (*Brunei Darussalam Business Guide* 2008). W związku z tym, iż w Brunei wydobywanej ropy wystarczy zaledwie do 2015 r. i choć przewidziane jest rozpoczęcie eksploatacji kolejnych złóż podmorskich, jednym z możliwych sposobów zmiany profilu gospodarki jest poczynienie inwestycji w turystyce (*The 2008 Travel & Tourism...* 2009). Pozwala to myśleć o utworzeniu z Brunei ważnego centrum turystycznego w Azji Południowo-Wschodniej na wzór emiratów nad Zatoką Perską w południowo-zachodniej części Azji.

Rozwój turystyki zarówno w Bandar Seri Begawan, jak i w całym sultanacie, napotyka na liczne ograniczenia, wynikające w głównej mierze z umacniania islamskiej ideologii państwowej poprzez wprowadzanie w życie zasad fundamentalizmu islamskiego. Po 1991 r. wprowadzono całkowity zakaz sprzedaży alkoholu oraz określono zasady właściwego ubioru. Turystom zagranicznym spoza kręgu islamu mającym więcej niż 17 lat wolno wwieźć 2 litry alkoholu do osobistej konsumpcji. Fakt ten musi być zgłoszony organom celnym w momencie przybycia (*Explore Brunei* 2006). Natomiast za posiadanie i sprzedaż narkotyków zgodnie z obowiązującym prawem grozi kara śmierci.

„Nowej przestrzeni” pod ewentualną zabudowę jest niewiele (obszary zabagnione, zalesione lub tereny już zagospodarowane przez człowieka).

Kampong Ayer - osiedla na wodzie

Kampong Ayer stanowi jedno z najbardziej interesujących miejsc, które znajduje się w obrębie miasta stołecznego. Potocznie nazywane wodnym miastem, faktycznie jest grupą osiedli z zachowanymi funkcjami wiejskimi, administracyjnie przynależącymi do miasta Bandar Seri Begawan.

Pierwszym skojarzeniem z miastem na wodzie jest Wenecja, stanowiąca inspirację dla twórców produktów turystycznych w miejscach charakteryzujących się podobną lokalizacją. Stąd tak często różne europejskie miasta określane są mianem Wenecji Północy (np. Amsterdam, Sankt Petersburg, Sztokholm). Również w Azji znajdziemy przykłady miejsc, które zostały określone mianem Wenecji Wschodu (np. indyjski Udajpur, którego urok urzekł autorów bajek - braci Grimm). O podobieństwie Kampong Ayer w Brunei do europejskiej Wenecji pierwsze wzmianki znajdują się w dziele Antonio Pigafetty. Nazwał on ten obszar Wenecją Wschodu i do czasów obecnych wydaje się, iż określenie to w pełni jest uzasadnione.

Kampong Ayer zlokalizowane jest w dolnym biegu rzeki Brunei, ok. 14 km od jej ujścia do Zatoki Brunei nad Morzem Południowocchińskim. Lokalizację

trudno uzasadnić ograniczoną przestrzenią do życia w lądowej części wyspy Boinco, tym bardziej, iż w czasach utworzenia osiedla na wodzie Brunei odznaczało się zdecydowanie większą powierzchnią niż obecnie. Powstanie i rozwój Kampong Ayer prawdopodobnie wynika z wielkiej więzi, która łączyła społeczności lokalne z wodą i jej zasobami na długo przed odkryciem złóż ropy naftowej.

Na początku XXI w. w 28 wioskach, ciągnących się na długości 8 km, wchodzących w skład Kampong Ayer, mieszka ponad 30 tys. osób, co stanowi prawie 1/10 ludności państwa. Opisywany obszar osadniczy stanowi łatwo dostępną atrakcję turystyczną, gdyż dzięki dobrze rozwiniętemu transportowi wodnemu i stosunkowo niewielkim kosztom przejazdu wielu chętnych decyduje się na dotarcie do Kampong Ayer.

Taksówki wodne (tzw. *tambang*s) umożliwiają uczestniczenie w wyprawie łodzią motorową ulicami wzdłuż domów wzniesionych na palach umiejscowionych bezpośrednio w wodzie. Cały obszar składa się z ponad 4200 elementów - są to zarówno domy mieszkalne, jak i sklepy, restauracje, stacje paliw, znajduje się tam również szkoła i szpital. Poszczególne części Kampong Ayer tworzą struktury składające się z kilkunastu budynków połączonych ze sobą drewnianymi mostami (tzw. *jembatan*), których łączna długość przekracza 30 km (*Explore Brunei* 2006). Budownictwo w Kampong Ayer ulega przeobrażeniom wraz z postępem technologicznym, choć nadal technika wznoszenia konstrukcji dostosowana jest do panujących warunków klimatycznych, w tym do zaznaczającej się w tej części wyspy cyrkulacji monsunowej.

Dla przyjeżdżających niezwykle interesujące może okazać się przyjrzenie się z bliska życiu w domach na palach z dala od lądu. Część z budynków przypomina o dość prymitywnych rozwiązaniach technicznych sprzed wielu lat - z tej części Kampong Ayer wielu mieszkańców Brunei nie jest dumnych (*The 2008 Travel & Tourism... 2009*). Ta część zabudowań przypomina o dawnych funkcjach rozwijających się na tym obszarze (rybołówstwo, działalność handlowa). Do czasów Obecnych umiejętnie prowadzenie aktywności gospodarczej w środowisku wodnym przynosi profity mieszkającym tam ludziom. Rozwój akwakultury stanowi o specyfice tego miejsca, a jednocześnie może stanowić element zainteresowania przyjeźdźców. W Kampong Ayer przenika się tradycja i nowoczesność - do prymitywnie z zewnątrz wyglądających domów doprowadzono energię elektryczną, ciepłą wodę, a mieszkańcy korzystają z Internetu.

Czynnikiem zaburzającym życie w Kampong Ayer, a z punktu rozwoju turystyki, czynnikiem zmniejszającym atrakcyjność tego obszaru jest obecność konstrukcji zdewastowanych, częściowo w wyniku pożarów (*Visit Brunei - A Kingdom of Unexpected Treasures* 2007). Wszechogarniająca obecność wody nie zabezpiecza Kampong Ayer przed zdarzającymi się raz na kilka lat dużymi pożarami.

Podsumowanie

Bandar Seri Begawan to miasto, którego rozwój przestrzenny w znacznym stopniu uzależniony jest od cech środowiska przyrodniczego. Położenie nad rzeką, w pobliżu jej ujścia do Morza Południowochińskiego oraz znajdujące się w pobliżu tereny zabagnione stanowią istotną barierę dalszego rozwoju miasta. Interesującym przykładem osiedla w stolicy jest Kampong Ayer, które od założenia w początkach XVI w. nadal stanowi ważną część nowoczesnej stolicy. Określany mianem Wenecji Wschodu w pełni zasługuje na ten termin, wymaga jednak doinwestowania i wypromowania na jedną z atrakcji turystycznych sultanatu.

Bibliografia

- Brunei Darussalam Business Guide*, 2008, Ministry of Foreign Affairs and Trade, Brunei Darussalam.
- Explore Brunei*, 2006, Economic Development Board, Ministry of Finance, Bandar Seri Begawan.
- The 2008 Travel & Tourism Economic Research - Brunei*, 2009, World Travel & Tourism Council.
- Visit Brunei - A Kingdom of Unexpected Treasures* - map, 2007, Mitsubishi Corporation, Brunei Darussalam.
- Wites T., 2010, *Brunei - bogaty sultanat w Azji*, Biuletyn Klubu Nauczyciela Pomagamy uczyć, WSiP, Warszawa.